

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI

**KOMPYUTER ILMLARI VA
MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI**
XALQARO ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI
1-QISM

26-27-SENTABR
2025-YIL

Google
Scholar

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK
TEXNOLOGIYALARI**
mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari
to‘plami
(2025-yil 26-27-sentabr)
1-QISM

JIZZAX-2025

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2025-yil 26-27-sentabr. 355-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma'ruza tezlari to'plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo'nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas'ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay'ati a'zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O'ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo'rayev M.M.

Mazkur to'plamga kiritilgan ma'ruza tezlilarining mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlarning to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

BANKLARNING INVESTITSION FAOLIYATIDA MOLIYAVIY BOZORLARNING O'RNI

Boboqulov Akmal Muborakbekovich

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi

Moliya-Iqtisod bo'lim boshlig'i

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Moliya bozorlari iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, ular banklarning investitsion strategiyalarini shakllantirish va amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Moliya bozorlari, asosan, mablag'larni jalb qilish va taqsimlash jarayonlarini o'z ichiga oladi. Bu jarayonda, investorlar va qarz oluvchilar o'rtasida aloqalar o'rnatiladi, bu esa iqtisodiy o'sishni ta'minlashga yordam beradi. Banklar moliya bozorlarida faol ishtirok etib, o'z investitsion strategiyalarini shakllantirishda bir qator muhim omillarga e'tibor beradilar. Moliya bozorlari turli xil instrumentlarni, masalan, aksiyalar, obligatsiyalar, valyuta va boshqa moliyaviy vositalarni taklif etadi. Banklar ushbu instrumentlarni tahlil qilib, o'z portfellari uchun eng maqbul variantlarni tanlaydilar.

Banklar, o'z investitsion faoliyatlarida risklarni minimallashtirish maqsadida diversifikatsiya strategiyalarini qo'llaydilar [1]. Moliya bozorlaridagi turli xil aktivlar va instrumentlar banklarga o'z mablag'larini turli yo'nalishlarda tarqatish imkonini beradi, bu esa risklarni kamaytirishga yordam beradi.

Moliya bozorlaridagi o'zgarishlar, masalan, foiz stavkalari, inflyatsiya darajasi va iqtisodiy o'sish sur'atlari banklarning investitsion qarorlariga bevosita ta'sir qiladi. Banklar ushbu omillarni hisobga olgan holda o'z investitsion strategiyalarini ishlab chiqadilar va amalga oshiradilar. Shuningdek, moliya bozorlaridagi global tendensiyalar ham banklarning investitsion faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Global moliya bozorlarida yuz berayotgan o'zgarishlar mahalliy banklarga yangi imkoniyatlar va qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Masalan, xalqaro kapital oqimlari yoki global iqtisodiy inqirozlar banklarning investitsion strategiyalarini qayta ko'rib chiqishga majbur qiladi. Bundan tashqari, moliya bozorlarining likvidligi ham banklarning investitsion faoliyatiga ta'sir qiladi. Likvidlik darajasi yuqori bo'lgan bozorlar banklarga tezda aktivlarni sotish yoki xarid qilish imkoniyatini beradi. Bu esa banklarga bozor sharoitlariga mos ravishda o'z investitsion strategiyalarini tezda o'zgartirish imkonini yaratadi.

Yana bir muhim jihat shundaki, moliya bozorlarining samaradorligi banklarning investitsion strategiyalariga ta'sir ko'rsatadi. Samarali moliya bozorlari investorlarning qarorlarini tez va aniq qabul qilishlariga yordam beradi. Bu esa banklarga o'z investitsion strategiyalarini yanada samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, moliya bozorlari banklarning investitsion strategiyalarini shakllantirishda va amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi [2]. Ular risklarni boshqarish, diversifikatsiya qilish, iqtisodiy sharoitlarni hisobga olish va global tendensiyalarni kuzatish imkoniyatlarini taqdim etadi. Banklarning muvaffaqiyatli investitsion faoliyati ko'p jihatdan moliya bozorlarining holatiga bog'liqdir. Shu bois,

moliya bozorlari va banklarning o'zaro aloqalari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir.

Moliya bozorlari iqtisodiy tizimning muhim qismi bo'lib, ular mablag'larni jalb qilish va taqsimlash jarayonlarini o'z ichiga oladi. Moliya bozorlarining strukturasini, funktsiyalarini va banklar uchun taqdim etadigan imkoniyatlarini tushunish, iqtisodiy faoliyatni yanada samarali tashkil etishga yordam beradi. Moliya bozorlari bir nechta asosiy qismlardan iborat:

1. Kapital bozori - bu bozor uzoq muddatli moliyaviy instrumentlar, masalan, aksiyalar va obligatsiyalar savdosi uchun mo'ljallangan. U moliyaviy resurslarni uzoq muddatli investitsiyalar uchun taqdim etadi.

2. Pul bozori - bu qisqa muddatli moliyaviy instrumentlar, masalan, depozit sertifikatlari va davlat qimmatbaho qog'ozlari savdosi uchun mo'ljallangan. Pul bozori likvidlikni ta'minlaydi va qisqa muddatli moliyaviy ehtiyojlarni qondiradi.

3. Valyuta bozori - bu bozor turli valyutalar o'rtasidagi almashuvni ta'minlaydi. Valyuta bozori global savdo va investitsiyalar uchun zarur bo'lgan valyuta likvidligini ta'minlaydi.

4. Derivativlar bozori - bu bozor kelajakdagi moliyaviy instrumentlarning narxini belgilash uchun foydalaniladigan vositalarni, masalan, opsiyonlar va futureslarni o'z ichiga oladi. Derivativlar risklarni boshqarish va spekulyatsiya qilish uchun ishlatiladi.

Moliya bozorlari bir qancha muhim funktsiyalarni bajaradi:

- Moliya bozorlari investorlar va qarz oluvchilar o'rtasida mablag'larni samarali taqsimlashga yordam beradi. Investorlar o'z kapitalini turli xil instrumentlarga yo'naltirish orqali foyda olish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

- Moliya bozorlari risklarni diversifikatsiya qilish imkoniyatini taqdim etadi. Investorlar turli xil aktivlarga sarmoya kiritish orqali risklarni kamaytirishi mumkin.

- Moliya bozorlari aktivlarning narxlarini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Bozor sharoitlari va talab-taklif asosida aktivlarning narxi o'zgaradi, bu esa investorlar uchun muhim ma'lumot manbai hisoblanadi.

- Moliya bozorlari likvidlikni ta'minlaydi, ya'ni investorlar o'z aktivlarini tezda sotish yoki xarid qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu esa investorlarning xohishlariga mos ravishda harakat qilishlariga imkon beradi.

Moliya bozorlari banklar uchun bir qator imkoniyatlarni taqdim etadi:

- Banklar moliya bozorlaridan foydalanib, o'z investitsion portfellarini shakllantirishi mumkin. Turli xil aktivlarga sarmoya kiritish orqali banklar risklarni boshqarishi va daromad olish imkoniyatlarini oshirishi mumkin.

- Banklar pul bozorida qisqa muddatli moliyaviy instrumentlar orqali likvidlikni boshqarishi mumkin. Bu ularga kundalik operatsiyalarini samarali amalga oshirish imkonini beradi.

- Derivativlar bozori banklarga risklarni hedj qilish imkoniyatini yaratadi. Masalan, banklar foiz stavkalari yoki valyuta kurslaridagi o'zgarishlardan himoyalaniish uchun opsiyonlardan foydalanishi mumkin.

- Moliya bozorlaridagi innovatsiyalar banklarga yangi moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu esa ularning raqobatbardoshligini oshiradi va mijozlarga yanada kengroq xizmat ko'rsatish imkonini yaratadi.

Moliya bozorlarining banklar uchun risklar va imkoniyatlar yaratishi, shuningdek, investitsion qarorlar qabul qilish jarayonidagi ahamiyati, iqtisodiy tizimning murakkab va dinamik tabiatini aks ettiradi. Moliya bozorlarining banklar bilan aloqasi ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi, bu esa moliyaviy muassasalar uchun turli xil imkoniyatlar va risklarni keltirib chiqaradi. Moliya bozorlarining banklar uchun quyidagi risklar va imkoniyatlar yaratadi:

➤ Moliya bozorlarida mavjud bo'lgan turli xil moliyaviy instrumentlar banklarga o'z investitsion portfellari diversifikatsiyasini ta'minlash imkonini beradi. Aksiyalar, obligatsiyalar, derivativlar va boshqa instrumentlar orqali banklar risklarni kamaytirishi va daromad olish imkoniyatlarini oshirishi mumkin. Diversifikatsiya, o'z navbatida, bankning umumiy moliyaviy barqarorligini oshiradi.

➤ Pul bozori va boshqa qisqa muddatli instrumentlar banklarga likvidlikni boshqarish imkoniyatini taqdim etadi. Banklar kundalik operatsiyalarini amalga oshirishda zarur bo'lgan likvidlikni ta'minlash uchun qisqa muddatli aktivlardan foydalanishi mumkin. Bu, ayniqsa, tezkor moliyaviy ehtiyojlar paydo bo'lganda muhimdir.

➤ Derivativlar bozori banklarga risklarni hedj qilish imkoniyatini beradi. Masalan, foiz stavkalari yoki valyuta kurslari o'zgarishidan kelib chiqadigan risklarni kamaytirish uchun opsiyonlar va futureslardan foydalanish mumkin. Bu banklarga o'z moliyaviy pozitsiyalarini himoya qilishga yordam beradi va noaniqliklarni kamaytiradi.

➤ Moliya bozorlaridagi innovatsiyalar banklarga yangi moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu esa ularning raqobatbardoshligini oshiradi va mijozlarga yanada kengroq xizmat ko'rsatish imkonini yaratadi. Yangi mahsulotlar orqali banklar o'z mijozlari ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishga erishadilar.

➤ Moliya bozorlarida narxlarning o'zgarishi banklar uchun katta risklarni keltirib chiqarishi mumkin. Aksiyalar yoki obligatsiyalar narxining keskin pasayishi banklarning investitsion portfellariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu holat banklarning moliyaviy natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi va investorlarning ishonchini yo'qotishiga olib kelishi mumkin.

➤ Agar bank qisqa muddatli moliyaviy instrumentlarga sarmoya kiritgan bo'lsa, lekin bu instrumentlarni tezda sotib olish imkoniyatiga ega bo'lmasa, ular likvidlik muammolari bilan duch kelishi mumkin. Bu holatda bankning moliyaviy barqarorligi xavf ostiga tushadi.

➤ Moliya bozorida kredit berish jarayonida banklar kredit risklariga duch keladi. Agar qarz oluvchilar o'z majburiyatlarini bajara olmasa, bu bankning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir qiladi. Kredit risklarini boshqarish uchun banklar ehtiyotkorlik bilan kredit siyosatini ishlab chiqishlari zarur.

Moliya bozorlarining banklar uchun taqdim etadigan imkoniyatlari va risklari investitsion qarorlar qabul qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Banklar investitsiya strategiyalarini ishlab chiqishda bozor sharoitlarini, narx dinamikasini va mavjud risklarni hisobga olishlari zarur [3]. Moliya bozoridagi o'zgarishlarni diqqat bilan kuzatish, banklarga to'g'ri investitsion qarorlarni qabul qilishda yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, moliya bozorlari banklar uchun ko'plab imkoniyatlarni va bir vaqtning o'zida risklarni taqdim etadi. Ularning samarali boshqarilishi va tahlil

qilinishi banklarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta'minlaydi va iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shadi. Shunday qilib, moliya bozorlarini tushunish va ulardan foydalanish, banklarning investitsion qarorlarini qabul qilish jarayonida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Investitsiyani tashkil etish va moliyalashtirish: R.X. Karlibayeva; Oliy ta'lim fan, fa va innovatsiyalar vazirligi, - T.: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2022. - 124 bet.
2. Нешитой А.С. Инвестиции Учебник. - М.: “Дашков К” 2023, 124-б.
3. Rashidov O.Yu., Karlibaeva R.X., “Investitsion loyihalarni moliyalashtirish” - T.: TDIU, 2022.